

HANS JØRGEN KNUDTZON

E-MAIL: KNUDTZON@COMPAQNET.DK

TLF: (+45) 9794 1790

TUSCULUM

INGEBORGS ALLÉ 19
DK-7770 VESTERVIG, THY

TUSCULUM i Thy, den 3. September 2023.

TALE til ØREGAARD MUSEUMS VENNER i anledning af 40-års jubilæet den 8. ds.

Kære Venneforening !

Stort og varmt TILLYKKE med vore første 40 år – og til Bestyrelsen stor og varm TAK for invitationen til at bidrage til fejringen gennem et indlæg om Begyndelsen og De første År.

Jeg kan kun beklage, at det er mig, der skal fortælle om Begyndelsen, da jeg først indledte mine 18 år i Bestyrelsen i 1986 – 3 år efter stiftelsen.

Jeg havde gerne set, at Kjeld Moltke-Leth havde kunnet fejre dagen i dag med os, al den stund han rent faktisk – i samarbejde med moderen Bente Moltke-Leth, født Grut, - var med ved Begyndelsen. Men sådan skulle det desværre ikke gå, og jeg har nu valgt nogle få nedslag i historien med fokus på det første årti.

Indledningsvis vil jeg dog glad og gerne udtrykke min glæde over indholdet af Bestyrelsens Sommerbrev fra medio juli måned i år, hvor man med optimisme tager den gamle handske op i fornyet form og bekender sin mission og sine visioner. Særligt har jeg bemærket Bestyrelsens understregning af, at man arbejder frivilligt, alene fordi man ikke kan lade være, og at det er fordi, man holder af Øregaard Museum. BRAVO !

2.

Sådan var det nemlig også, da Foreningen stiftedes for 40 år siden. Det var en lille håndfuld borgere – de 3 ud af 4 fra Gentofte – der i foråret 1983 tog initiativ til at gøre en indsats for Øregaard Museum, som på den tid, i mine øjne den gang, kunne henføres til de Herman Bang'ske STILLE EKSISTENSER. Jeg fornærmer ingen med dette udsagn, der så sent som i et udstillingskatalog fra efteråret 1990 bekræftedes af daværende Borgmester Birthe Philip, som indledte med ordene: ”I det daglige lever Øregaard Museum ret ubemærket” - ”men NU skal der være udstilling !”

Det lille udvalg, som i foråret 1983 kontaktede Borgmester Gotfredsen om Øregaard Museum, bestod af Else Martensen-Larsen, Bente Moltke-Leth, der var Oldebarn af Øregaard's ejere fra 1843, etatsråd A. N. Hansen og hans hustru Emma Eliza Grut, som var født på den engelske kanalø Guernsey og i ægteskabet fødte 11 børn i løbet af 16 år, Grethe Thygesen, som vist havde forbindelser til nogle af de andre ejerfamilier fra 1800-tallet, og Gustaf Branth, hvis hustru Ellinor Knudtzon (min kusine) var Tipoldebarn af A.N. Hansen og Emma Eliza Grut. Det er bemærkelsesværdigt, at halvdelen af disse skabende ildsjæle var medlemmer af GRUT HANSEN SLÆGTEN, men det modsvarede smukt, at Øregaard i knapt halvdelen af tilværelsen som sommer- eller helårs-bolig for københavnske storkøbmænd ejedes af GRUT HANSEN SLÆGTEN, nemlig i årene fra 1843 til 1893.

Det var disse 4 menneskers initiativ og energi, som fik Venneforeningen op at stå i tæt samarbejde med Kommunen, og som holdt den i live ved helt frivilligt at bruge store dele af deres tid og evner på bevarelsen og udviklingen af det gamle museum fra 1921 i Ramée's smukke bygning fra 1806. Alle 4 satte med deres fortræffelige egenskaber hver i sær deres præg på Foreningen – Bente Moltke-Leth fra starten som Kasserer, stærkt støttet af sønnen Kjeld – men det må slås fast, at ildsjælen over dem alle var OBERSTEN, Else Martensen-Larsen; hun var ubestridt primus inter pares, og jeg har besluttet, at jeg ved denne lejlighed vil riste hende nogle runer.

Hun levede fra den 9/11-1911 til den 15/11-1996, og var født Paludan-Müller; faderen Svend Paludan-Müller var den legendariske

3.

chef for grænsegendarmeriet fra 1934 med rang af Oberst. Han var modstander af samarbejdspolitikken under besættelsen, deltog i den militære efterretningstjeneste og i opbygningen af militære grupper til brug i tilfælde af et tysk sammenbrud. I maj 1944 søgte Gestapo at arrestere ham i hans hjem i Graasten, men han satte sig til modværge og blev dræbt efter en langvarig ildkamp med svære tyske tab.

Else Martensen-Larsen havde på smukkeste vis taget i arv fra faderen en stålsat karakter. Efter nogle år i Kirkeministeriet blev hun efter Krigen ansat i Danmarks Lottekorps, hvor hun blev chef i 1947 for De Danske Unglotter. Hun studerede ind i mellem psykologi ved Københavns Universitet og udnævntes i 1953 til chef for Kvindeligt Flyverkorps og Oberst i Hjemmeværnet frem til 1978. Hun blev benådet med Kommandørkorset og er i Dronningens seneste Erindringer omtalt med stor agtelse; Tronfølgeren gik i 1958 ind i Kvindeligt Flyverkorps og uddannedes af Obersten.

Det var således en mangfoldigt erfaren personlighed, som satte sig for at skabe liv i Øregaard Museum, og hendes indsats blev legendarisk gennem de 8 år, hvor hun var Formand, med øget aktivitet og stedse mere fantasifuldt år efter år.

Mest umiddelbart synligt for medlemmerne var perleraden af foredragsaftener her i huset, de udflugter til andre museer, de udstillinger og de koncert-arrangementer på Museet, som hun for en stor del skabte, iscenesatte og gennemførte. Hun havde en charmerende evne til at overbevise foredragsholdere om, at Foreningens talerstol var helt præcist det mest uafviselige MUST, netop denne person kunne møde i sin tilværelse, hvorefter hun efter foredraget på forbilledlig vis sammenfattede aftenens indhold i varme, velvalgte og taknemmelige ord til den pågældende, som for indsatsen altid modtog en flaske GUL ENKE, og måtte føle anerkendelsen som værende på højde med NOBELPRISEN.

Obersten nåede også i sin formandstid at få gang i det udstillingsliv, som senere blev et omfattende arbejdsområde for Foreningens bestyrelse, og jeg husker, at hendes Planlægning, Disciplin og

4.

Menneskegrundlag vidnede om hendes årelange militære tilværelse – på den gode måde. Og det var på mange punkter særdeles lærerigt – ligesom det i det hele har været det gennem årenes samarbejde med de vekslende ildsjæle i bestyrelsen og med de mange aktivt støttende Venner – ingen nævnt i dag, ingen glemt i dag !

Museets oprindelige raison d'être var jo Den Hegelske Malerisamling, samlet af Gyldendal-direktøren Jacob Hegel, og af enken Julie, født Bagge, overdraget Gentofte Kommune ved et Gavebrev fra 1920; den tog Obersten sig særligt af ved at igangsætte en højst nødvendig restaureringsvirksomhed hos konservatorerne – en årelang proces, som hun fik sat på skinner for at leve op til de krav, Kommunen havde accepteret ved Det Hegelske Gavebrev af 1920. -

Malerisamlingen udvidedes gennem årene op gennem 1900-tallet med adskillige billeder af lokalhistorisk og topografisk interesse, og en fin Paul Fischer samling opbyggedes, så der var nok for Obersten at tage vare på. Vi kan i dag glæde os over en fin samling, der belyser Gentofte Kommunes udvikling fra de ældre tider over landsteds-kulturen til den villa-kommune, vi kender i dag som nabo til København.

Ved siden af denne indsats tog hun fat på museets møbler, hvoraf nogle trængte til nye betræk og restaureringer. Med stilfornemmelse, smag og kunsthistorisk viden fik hun restaureret Det Hegelske Chatol, en gustaviansk sofa og en halv snes møbler, som museet arvede i 1980'ernes begyndelse efter en Gentofte-borger, samt et fra Familien Ahlmann-Ohlsen – Husets sidste ejerfamilie – stammende empirebord. - I begyndelsen af 1990'erne modtog Øregaard som langtidsdeponering en række møbler fra Ordrupgaard, som museet havde glæde af i mange år; et af sofamøblerne var trængende og Obersten fik det restaureret og ombetrukket. Alt gennemførtes i tæt samarbejde med Kommunen og med venlige og håndfaste anmodninger til en række fonde, som gennem årene rystede op med anseelige midler.

Kronen på Oberstens værk var i samarbejde med Borgmester Birthe Philip at få sæde og indflydelse i Kommunens Bestyrelse for Museet,

5.

og min erindring indeholder mangfoldige møder på Rådhuset i en altid åben, tillidsfuld, kultiveret og munter ånd, der vidnede om alles kærlighed til "Denne lille Perle", som Birthe Philip kaldte Øregaard på den stiftende generalforsamling.

Med disse runer, ristet over Obersten, håber jeg at have givet et nogenlunde indblik i Venneforeningens Begyndelse, og i mit fokus på det første tiår vil jeg nu omtale de 2 i mine øjne vigtigste udstillingsprojekter i perioden.

Sidst i 1980'erne var Obersten nået så langt i sin virksomhed på Øregaard, at hun fandt tiden inde til at koncentrere Museet og dets gæster om ejendommens ejerkreds gennem de godt 100 år fra 1806 til 1917, og efter et enormt research-arbejde af et par håndfulde ildsjæle, nogle med forbindelser til de 5 ejerslægter, kunne Venneforeningen på Kommunens vegne i oktober 1990 åbne udstillingen "Slægter omkring Øregaard", hvis lille smukke katalog også i dag er en kulturhistorisk lækkerbisken.

Som før nævnt skrev Borgmesteren i sit forord: "I det daglige lever Øregaard Museum ret ubemærket" - men hun fortsatte:

"Mange kender alligevel samlingen og holder af museet. - Den opmærksomme besøgende vil opdage, at der sker noget indenfor murene. Malerier og møbler restaureres og hele førstesalen har fået nymalede vægge i gode museumsfarver.

Nu skal der være udstilling !

I museumsbestyrelsen har vi fulgt forberedelserne til udstillingen, som Øregaard-museets Venner har tilrettelagt for museet. Vi kender slægtsnavnene Søbøtke, Hambro, A.N. Hansen, Ahlmann og Hegel fra vejnavnene i kommunen. Nu kan vi få noget at vide om disse familier, og hvad de står for."

Udstillingen fyldte museets første sal og gav et alsidigt indblik i ejerslægterne og i den helt specielle Hegel'ske ridetøjssamling, som Landbohøjskolen generøst udlånte til Øregaard's udstilling. - Fra GRUT HANSEN SLÆGTEN havde Kjeld Moltke-Leth, hvis ansvar

6.

den var, valgt at fokusere på Karen Blixen, Piet Hein, Aage Westenholz og Jeanne Grut (billedhuggeren). En særlig opgave for mig var Øregaard-Vaserne, hvoraf Museet siden 1973 var ejer af et eksemplar.

Ved den sidste GRUT HANSEN-ejer af Øregaard Alfred Hansen's død i 1893 foranledigede hans søskende til hans minde fremstillet 11 vaser med dekoration på den ene side af Øregaard og på den anden side Det Hvide Palæ – A.N. Hansen's palæ fra 1835 i Bredgade i København. Disse 11 vaser syntes Obersten, det kunne være morsomt at udstille samlet; hver enkelt vase var forsynet med modtagerens navn. - Én vase var i 1981 desværre blevet solgt på auktion til en tysk kunsthändler, som havde videresolgt den, og det er aldrig lykkedes at opspore den. Men de øvrige 10 vaser lod sig opspore, og slægtninge i London, Sverige og Danmark udlånte beredvilligt deres eksemplarer, således at ”Slægter omkring Øregaard” kunne udstille de 10 vaser for første gang i små 100 år. - Det har sidenhen været en stor glæde for mig at kunne medvirke til, at Museet i 2009 og i 2018 har fået doneret yderligere 2 vaser af Slægten.

Denne lille erindring afspejler min taknemmelighed over, at Obersten i sin kærlighed til Øregaard aldrig glemte den kulturhistoriske betydning, som de tidligere ejerslægter jo har for en sådan institution.

Med ”Slægter omkring Øregaard” kom der gang i den omfattende udstillingsvirksomhed, som siden har præget museet – og naturligvis i udpræget grad efter, at det i årtusindets begyndelse var kommet så vidt, at museet fik en direktør !

Lad mig herefter supplere mine nedslag i Foreningens første 10-år med omtalen af jubilæums-udstillingen, der åbnede i dag for præcist 30 år siden og fyldte alle museets rum i stuen og på første sal. Idéen var opstået i kølvandet på ”Slægter omkring Øregaard” i løbet af 1991, hvor jeg fik opdaterede oplysninger om Norge's største private sølv-samling, der befandt sig i en museumskælder i Oslo, men fortjente at komme op i lyset og blive udstillet i de rette rammer. Samlingen stammer fra min Tipoldefar's broder, etatsråd Hans Knudtzon,

7.

slesviger af fødsel men bosat i Trondhjem i årene fra 1767 til han døde i 1823; han nåede i sin levetid at opbygge en omfattende stor-købmandsvirksomhed, som komplikationsfrit kan sammenlignes med den virksomhed etatsråd A.N. Hansen opbyggede her i Danmark i 1800-tallet.

Med en Knudtzon til Farfar og en Grut Hansen til Farmor faldt det mig ikke svært at se idéen i på Øregaard at opbygge en udstilling omkring den norske sølvsamling og hele det kultur-milieu, denne købmandsfamilie skabte i grundlæggerens og hans børns periode i 1800-tallet. De særlige relationer til Thorvaldsen i Rom gav udstillingsmaterialet et særligt bredt perspektiv – og da vi drøftede idéerne i Venneforeningens bestyrelse, var Obersten straks fyr og flamme. Inden længe fulgte så Borgmesterens engagerede godkendelse og tilsagn om fuld opbakning i form af støtte fra den kommunale kulturadministration (med en vicedirektør i spidsen) og i form af finansiel støtte som basis. Adskillige fonde pungede tillige ud med solide støttebeløb, inden vi var færdige.

Arbejdet med udstillingen stod på et par år, og i den periode gik Obersten af i efteråret 1991 som formand i Venneforeningen, der udnævnte hende til Æresmedlem; Peter Heering overtog hvervet frem til 1996, hvor han blev formand for selve Museums-bestyrelsen. - Endvidere gik i foråret 1993 Birthe Philip af som borgmester og efterfulgtes af Hans Toft; med ham videreførte Venneforeningen det tillidsfulde samarbejde i de følgende årtier, bl.a. med det resultat at museet efter årtusindskiftet fik sin første daglige leder i form af direktør Jane Sandberg (nu Jane Mylenberg – endnu direktør for det nyåbnede ENIGMA-museum til udgangen af november i år).

Det blev således Borgmester Hans Toft, som den dag for præcis 30 år siden åbnede udstillingen ”TRONDHJEM på ØREGAARD – Norsk Købmandskultur på Thorvaldsens Tid” og Peter Heering, der som Venneforeningens formand skrev forordet til udstillingens katalogbog og slog fast, at Venneforeningen i sit første årti havde medvirket stærkt til, at museet var blevet kendt af en bredere kreds også udenfor kommunens egne grænser. Foreningens anstrengelser havde båret

8.

frugt, idet Museet i voksende grad spillede en central rolle i Gentofte Kommunes tiltag. - Peter Heering, der jo selv var af storkøbmandsslægt, glædede sig over udstillingens og katalogbogens bekræftelse af de nære relationer mellem datidens storkøbmandshuse og kulturpersonligheder – forbindelser, som Øregaard ved mange lejligheder dannede rammen om i århundredet forud.

”Trondhjem på ØREGAARD” blev en stor succes, som, i de 3 måneder den varede, trak et stort og nyt publikum ind i Museets smukke sale, som havde medvind bredt i den kulturelle presse – således bragte sågar BØRSEN en fuld bagside-dækning med en smuk anmeldelse og et centralt foto – og som gennem en reportage i TV2-LORRY medførte publikumsstorm den påfølgende week-end. Danske Bank's direktion, som havde fondsstøttet rundeligt, købte et smukt antal katalogbøger og udsendte dem som julehilsen til udvalgte forretningsforbindelser. Endelig vistest udstillingen i Trondhjem – hjembyen – i februar 1994.

Det er opløftende at kunne erindre, at Borgmester Hans Toft i sin åbningstale bl.a. udtalte sin overbevisning om, at udstillingsforløbet ville få betydning for Museets fremtid. Just i den tid drøftedes i museums-bestyrelsen intenst planerne for Museets struktur på længere sigt, og Hans Toft så, i lyset af det inspirerende samarbejde med Venneforeningen, at man i de følgende år ville kunne se museet blomstre yderligere – muligt i ændret styreform, men allenfalds som en symbiose mellem private aktiviteter og Kommunens interesser.

Og sådan oplevede jeg da også de følgende år, hvor jeg fra 1996 til 2004 varetog formandsjobbet, og hvor vi omkring årtusindskiftet kom så langt med struktur-drøftelserne, at vi kunne ansætte en direktør. Det var en dejlig oplevelse at være med til denne ansættelse, og da jeg som pensionist få år senere erkendte, at min fremtidige valgstavn lå i Thy – efter de første 7 årtier i Hovedstadsområdet – overgik i 2004 formandsposten til Kjeld Moltke-Leth, som jeg altså kunne have ønsket måtte opleve denne jubilæumsdag.

Lad mig inden afslutningen dvæle lidt ved den glæde, der overgik mig i foråret 2004 ved at få i opdrag, efter et dødsfald i GRUT HANSEN

9.

SLÆGTEN, at overdrage Museet 3 tunge album med foto's fra 1880'erne af Øregaard, dets beboere og dets gæster – slægtninge og venner – alle forsynet med navne og med de pågældende personers numre i vor daværende slægtsbog, hvis de tilhørte Slægten.

Museet modtog disse fotografiske hilsener fra husets fortid som landsted for GRUT HANSEN SLÆGTEN med jubel, og de 3 album indgik i efteråret 2004 i en større udstilling ”På Sporet af Gentofte”. De indgik tillige i Museets første skrift i september 2004, og omtaltes smukt i Villabyerne den 1. september 2004.

I min tilværelse siden da – altovervejende i Thy – har jeg været tryk ved at vide denne slægtsarv bevaret på rette sted, og da Slægten i 2019 udviste interesse for disse foto's, etableredes kontakt til direktør Sidsel, hvilket resulterede i et joint venture omkring billedernes digitalisering mellem Museet, Venneforeningen og Slægtsforeningen. Jeg er således i dag svært taknemmelig over dette samarbejde, der nu har sikret disse historiske billeder også digitalt med alle de muligheder, det nu kan indebære. Stor TAK og fortsat Godt Samarbejde !

I den henseende har jeg bemærket, at der nu for første gang i Venneforeningens historie ikke i bestyrelsen er en repræsentant for GRUT HANSEN SLÆGTEN. Jeg vender derfor tilbage til begyndelsen af mit indlæg omkring Venneforeningens Sommerbrev, og udtaler håbet om, at dette kan inspirere nogen fra GRUT HANSEN SLÆGTEN til at reagere på Bestyrelsens opråb: ”Er der mon flere Venner, der kunne tænke sig at være med til bestyrelsesarbejdet ?” Fra min side skal der i dag lyde de varmeste anbefalinger; det vil være til gavn og glæde for alle 3 ovennævnte institutioner !

Det er mit håb med disse nedslag i Venneforeningens tidlige historie at have givet Foreningen et billede af Forhistorien og nogle indtryk af den Fortid, der jo er basis for vort jubilæum i dag. Ved gennemgangen af mine arkiver glædede det mig at konstatere, hvor udstillingsaktive vi blev i Venneforeningen i de første årtier efter begyndelsen med de 2 omtalte udstillingsarrangementer, og udover plakaterne fra de 2 omtalte udstillinger fandt jeg 11 plakater fra tiåret fra 1993 til 2003. Dér

10.

optræder såmænd både Bertha Wegmann i 1998 og Gerda Wegener i 1999 – 2 den gang lidt glemte damer, som i de senere år atter har været i front. På Øregaard tog vi os i Venneforeningen af dem allerede i forrige årtusinde !

Jeg har i dag medtaget disse Øregaard-plakater til dette jubilæumsarrangement, og beder nu om lov til at overlade dem til Venneforeningen og Museet med mine hjerteligste lykønskninger og med mine varmeste ønsker om en lys fremtid og ALT GODT for de kommende år !

Herefter blot en stor TAK for vort mangeårige samarbejde, for invitationen og for Jeres inspirerende lydhørhed. - TAK !

H.J.K.